

באר התורה / הג'ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ב משנה יב – מאמר ב****יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה**

בספר מרכבת המשנה לר"י אלאשקר (שם) הנה ג"כ ר' יוסי הכהן זכר ג' מוסרין והם מבארים דברי חבירו ר' יהושע (שם מ"א), וכוללים דברי רבו. וג"כ הוא הולך לשטתו ודבריו מעידים על חסידותו, אשר בכלל דבריו נכללים מעלת המדות ומעלות השכליות, אשר הם מבארים בדברי רבו כמו שביארנו.

והנה באו אלו הלשונות מוסרים הם כנגד השלש אזהרות שהזהיר חבירו. **כנגד עין הרע** אמר י"הי ממון חברך חביב עליך, ודבריו הם דוגמת הרופא אשר יתן תרופה לחולה הפך חליו. והוא שמא יאמר האדם אם הוטבעה בי תכונת עין הרע מה אעשה, אמר התרופה היא שיהא ממון חברך חביב עליך כשלך, ואז כשתהיה זאת התכונה בך לא יוזק חברך. וכבר ידעת שזאת הפנה גדולה בתורה "וואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט יח), וזה כולל כל המדות, והעיקר הוא שיתרחק מלשון מדברת גדולות, אשר הוא קשה מכל העבירות.

וכנגד מ"ש ויצר הרע, אמר 'והתקן עצמך ללמוד תורה', והוא שלא יאמר האדם מה אעשה ליצר הרע אשר נוצר עמי מתחלת היצירה (סנהדרין זא ב) "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ז ז), אמר התרופה של יצר הרע הוא שיתעסק בתורה, וכמ"ש (ברכות ה א) על "רגזו ואל תחטאו" (תהלים ד ה), אם פגע בך מנוול והוא היצר הרע אשר מביא האדם לידי ניוול, משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ (קידושין ל ב), שנאמר "הלא כה דברי כאש נאם ה'" (ירמיהו כג כט) וגו'.

ואמר 'התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כלומר לא תדמה אותה לירושת הממון, בין שתהיה חכם בין שתהיה טפש תירש ממון אביך, או מי שהוא הקרוב לך, ולפעמים תבא לך ירושה שלא במתכון, התורה לא תבא לך כי אם אחר החקירה והדרישה.

וכנגד ושנאת הבריות אמר 'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', כלומר שלא תהיה מכת הנוקמים והנוטרים איבה שזה יהיה סבה לשנאת הבריות. ועל כן הזהיר ואמר שלא תביט למי שעשה לך שום רע, ולא תהיה הבטתך כי אם לעבודת השי"י, ולמה שצוה בתורה "ולא תשנא את אחיך בלבבך" (קדושים יט יז).

והנה במ"ש 'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', הוא מזהיר על עיקר גדול בתורה, דבריו טובים על מאמר שלמה ע"ה "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג ג) ואפילו לדבר עבירה (ברכות סג א). והנה כוונתם בזה הוא במאכל ובמשתה ובזיווג עם אשתך, ובכל ענינים ממשא ומתן.

והנה טעם שקרא לאלו העסקים דבר עבירה, לפי שהאדם לא נברא אלא לעסוק בתורה, ובהכרח שהוא הוא יתעסק באלו העסקים לא יעסוק בתורה, והוא עושה עבירה, ועל כן נתן לו תקון שבכל פעולותיו יכוין לעבודת הבורא ית'. המשל, כשיזדווג האדם עם אשתו לא יתכוין להנאתו אלא לקיום המצוה. וכן במאכל כדי שיהיה בריא לעבודת השי"י וכן בכל עניניו בזה האופן.

והנה ג"כ זה החכם בדבריו הוא רוצה להעמיד דברי המקבלים הראשונים (אבות פ"א מ"א), **כנגד מ"ש הווי מתונים בדין**, אמר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והיא אזהרה לדיין שיחוס על ממון בעלי דינים. **וכנגד מ"ש והעמידו תלמידים הרבה**, אמר והתקן עצמך ללמוד תורה. **וכנגד ועשו סייג לתורה שיעשה משמרת לתורה**, אמר וכל מעשיך יהיו לשום שמים.

והנה מעלת זה החסיד ג"כ היא מבוארת, והוא ר' יוסי בן חלפתא, ועליו נאמר במס' סוטה (מט א) משמת ר' יוסי קטינתא פקעא חסידות. ועוד שהיה יודע בסוד המרכבה הקדושה כדאיתא במסכת חגיגה (יד ב), עכ"ל.

בשו"ת בית אפרים (או"ח הקדמה בד"ה במה שכתבתי) ועד"ז יש לפרש מה שאמרו (אבות פ"ב מ"ב) 'והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כי עיקר הירושה הוא התורה מסיני, אבל הפלפול הוא מתנת משה (נדרים לח א) ולזה אמר שיתקן עצמו ללמוד תורה, דהיינו לסלסל ולפלפל בה שאינה ירושה לך שחלק הזה אינו ירושה. ועכ"פ במה שרואה עצמו גדול בתורה אין לו להתגאות כי כמו ועוצם ידו עשה לו החיל הזה. ולכן אמר "אל יתהלל חכם כו" כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותו" כו' (ירמיה ט כב-כג), שע"י החכמה הטיב את מעשיו שזה בא לו ע"י בחירתו כמ"ש.

אך דבר ברור הוא שאע"פ שאמרנו שאין להתגאות בחכמתו בתורה, מ"מ יוכל להיות שמוח בחלקו. הא למה זה דומה לא' שירש או מצא מציאה או שיתן לו במתנה, אף על פי שאין לו להתגאות כי יעשיר וכי יקום חילו, אחרי כי הוא לא עשה מאומה, מ"מ יש לו במה לשמוח כי נפשו בטוב תלין ויתענג בדשן, עכ"ל. וע"י עוד בחי' ר' אברהם מן ההר (נדרים מח א) בד"ה ספרים. ובחי' אגלי טל (בהקדמה) מה שכתבו על דרך זה.

תגובות והערות ולקבלת הגליון 'באר התורה'

a0527677650@gmail.com

אבות (פ"ב מ"ב) רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשום שמים, ע"כ.

א-

במאירי (שם) רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, שזו המדה מורה על טוב לב, והוא מאמר כללי דומה לענין אומרם (שבת לא א) בכלל התורה דעלך סני לחברך לא תעביד ובברייתא אבות דר"נ (פ"יז) פירש שלא יוציא שם רע על פירות חבירו עד שיהא סיבה להרחיק הקופצים מהם, שאלו לאדם על פירות חבירו והם שוים ישבחים ללוקח, ואם אינם יפים יאמר לו איני יודע. וכן פ"י שיהא חס על הצלת ממון חבירו כשלו, ראה את ספינתו מטורפת בים או טובעת בנהר דליקה נפלה לו בחצרו ובידו להציל היא טורח ומציל:

ואמר אחר כך 'התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כלומר אפילו שהיו אבותיך ת"ח לא תאמר הרי הדבר מוטבע בי ודי לי במעט העיון, שאינה ירושה לך כמה נהרות יבשו כמה סלעים יצאו מהם מים:

ואמר אח"כ 'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', והוא מאמר חשוב וכולל מאד עניינו, שהאדם בודאי צריך להתעסק בענייני העולם ובישוב המדינה לצורכי הגוף, והזהיר שאף כשמתעסק בעניינים אלו לא יהא כונתו אלא להשלמת הנפש, ונמצאת זוכה אפילו בעת מעשה ההוא אחר שכונתך בו אינה לשם המעשה ההוא אלא לשלמת הנפש, והוא ענין אומרם (ברכות סג א) "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג ג) אפילו לדבר עבירה, קרא התעסק באומניות דבר עבירה.

והוא ג"כ אומרם (שם נד א) "וואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך" (וואתחן ו ה) בשני יצריך ביצה"ט וביצה"ר, כלומר שאפילו בעת שתעסק בפעולת היצר תהיה כונתך לתכלית טוב, ועל זה הצד יקרא היצר הרע טוב, כאומרם ז"ל (ב"ר ט ז) "וירא אלהים את כל כו' והנה טוב" (בראשית א לא) זה יצה"ר, וכי יצה"ר טוב מלמד שאלמלא יצר הרע לא היה העולם מתקיים.

והוא ג"כ אצלי אומרם ז"ל (ברכות ח ב) כל האוכל בט' כאלו התענה תשיעי ועשירי, כלומר שאחר שאכילתו בתשיעי היתה לכוונה כדי שיוכל להתענות כראוי בעשירי, נמצא שהוא זוכה באכילתו, והוי כאלו התענה תשיעי ועשירי, ואחר כך הזכיר דברי רבי שמעון, עכ"ל.

ב-

ובפי' היעב"ץ (שם) **רבי יוסי אומר יהי ממון חברך**, כל דבריו בוים על מדת החסידות, כי התורה לא אמרה אלא "וואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט יח), לא ממון, כי זה קשה הצורך:

והתקן עצמך ללמוד תורה, ידוע כי האדם לא יתחייב במצות אם אין לו אכל ידו, נמצאת עובד את השי"י תמיד, כי הדברים המגיעים **רבינו יונה ז"ל** התקן עצמך כדי שתגיע למדת החסידות, כדאמרין (אבות פ"ב מ"ה) ולא עם הארץ חסיד. גם יש בכלל התקן עצמך למעט בתענוגים, כמו ששינונו (שם פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה:

'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', אפילו דברים של רשות כגון אכילה ושתיה שינה ותשמיש והשיחה כולם יהיו לעבודת בוראך. כשתאכל לא יהיה עיקר אכילתך להנאתך, אלא כדי שתהא בריא לעבודת השי"י, וכן כולם, נמצאת עובד את השי"י תמיד, כי הדברים המגיעים אל הטוב טובים, ובהפך במעשים הרעים. וכבר סופר (חיבור התשובה למאירי, משיב נפש מאמר א פרק יב) על נזיר שעבר ליד אדם שהיה חורש בשדה, אמר לו מה כוונתך בחרישה, א"ל הזריעה, ומה כוונתך בזריעה, א"ל הקצירה, א"ל ומה תכליתך בקצירה, א"ל האסיפה אל הבית, ומה תכלית האסיפה, אסיפת החיל להתענג בו ולהכבד בתוך העם ולהתגבר על האויבים. אז הוכיחו הנזיר ואמר יפה אמר הנביא לישראל "חרשתם רשע עולתהם קצרתם אכלתם פרי כחש" (הושע י ג), כי כיון שכוונתך בפרטים האלה לא היתה לשם שמים נחשב הכל לך לאשמה. והוא אומרם "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" (משלי ג ג):

וכתב הרב רבינו יונה ז"ל בפירוש משלי בפסוק "הוון עשיר קרית עוזו וכתת דלים רישם, פעולת צדיק לחיים תבואת רשע לחטאת" (שם י טו-טז). העשיר הבוטח בעשרו והדל הנדכה בדלותו שניהם שוגים, כי אין לו לאדם לשמוח אלא בפעולות הטובות, ולא לדאוג אלא בפעולות הרעות, וזה כי כל פעולות הצדיקים מביאים אל החיים, כי כל מעשיהם אפילו דברי הרשות לשם שמים. ותבואת הרשעים וכל הצלחותיהם כולם הכנה לחטאת, כי הם מחזיקים ידי רשעים כמוהם, וא"כ אף על פעולות הרשות יענשו.

זה הפסוק תשובה לכל המצטער בדלותו, ואין ראוי לעשות כן, כי אם הוא ירא ה' יצטער על אבדן נפשו ולא על אבדן גופו, וגם הוא תשובה לרשע המתהדר בהצלחותיו, כי הוא נענש עליהם ושמתו לאנחה רבה. **והוכיח הרב זה הפירוש שהיה ראוי לומר תבואת רשע חטאת. ודברי פי חכם חן**, עכ"ל.

ג-